

УДК 338.45.009.12

Дикань В.В.

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування
Українського державного університету залізничного транспорту

ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

PROBLEMS OF REGIONAL COMPETITIVENESS

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано проблеми регіональної конкурентоспроможності. Досліджено роботи вітчизняних і зарубіжних вчених щодо регіону та його конкурентоспроможності. Виявлено ключові фактори конкурентоспроможності регіону та запропоновано більш уточнене визначення цього поняття. На основі проведеного дослідження розроблено теоретичну модель конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, регіон, економіка, Україна.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы проблемы региональной конкурентоспособности. Исследованы работы отечественных и зарубежных ученых по региону и его конкурентоспособности. Выявлены ключевые факторы конкурентоспособности региона и предложено более уточненное определение этого понятия. На основе проведенного исследования разработана теоретическая модель конкурентоспособности региона.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, регион, экономика, Украина.

ANNOTATION

The paper provides analysis of problems of regional competitiveness, examines works of domestic and foreign scholars on the region and its competitiveness. The author has found the key factors of competitiveness of the region and proposed a refined definition of this concept on the basis of the study, developed a theoretical model of regional competitiveness.

Keywords: competition, competitiveness, region, economy, Ukraine.

Постановка проблеми. Нині економіка України знаходиться у стані кризи, масштаби і глибина яких дуже великі. Відбулося різке зниження всіх основних показників розвитку національної економіки: внутрішнього валового продукту, обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва, будівництва, транспортних послуг. У цих умовах проблема забезпечення конкурентоспроможності економіки країни та її регіонів набуває особливої ваги та постає як важливе завдання уряду країни і регіональної влади. З урахуванням суттєвої диференціації розвитку регіонів України, різниці їх наявних потенціалів, виникає потреба у ретельному аналізі конкурентних переваг окремих регіонів, зокрема промислових як активних учасників конкуренції за глобальні інвестиційні ресурси.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Конкурентоспроможність регіонів є новим поняттям на пострадянському просторі і в Україні зокрема. Ця проблематика знаходиться на стику теорій конкуренції і регіональних систем. Дослідження цієї проблеми зайняли провідне місце в наукових працях вітчизня-

них та зарубіжних вчених, таких як М. Портер, Д. Сепик, В.О. Безугла, А.В. Лемдяєв, Л.С. Шеховцева, В.Н. Василенко, Я.А. Жаліло [1-7]. Одним з важливих висновків є те, що повної теорії конкуренції регіонів подібно до теорії конкуренції фірм поки не створено ні за кордоном, ні на пострадянському просторі, оскільки зовнішньоекономічні функції регіонів досі ще не розвинені.

Мета статті – виявлення проблем регіональної конкурентоспроможності та її взаємозв'язок з економічним розвитком держави в цілому, шляхом аналізу робіт вітчизняних і зарубіжних вчених.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку в Україні в основному склалася ринкова система господарювання. Країна та її регіони, втягнуті в систему глобальних економічних зв'язків, активно беруть участь у міжнародних зовнішньоекономічних відносинах, все частіше вступають у конкурентну боротьбу за ресурси і ринки збуту, можливості отримання вищого економічного ефекту. Конкуренція є генетичною ознакою ринкової системи. Вона примушує суб'єкти господарювання постійно удосконалюватися в процесі виробництва й реалізації товарів і послуг. Дослідники зауважують, що за період розвитку ринкової системи конкурентоспроможність стала універсальним синтетичним показником оцінки ефективності господарювання всіх суб'єктів ринку, зокрема й регіону, поступово витісняючи традиційний показник – норму і масу прибутку. Щорічні світові рейтинги конкурентоспроможності країн і регіонів фіксують низькі показники конкурентоспроможності України. За останні роки позиції України істотно погіршали. Підвищення конкурентоспроможності економіки України є актуальним завданням, яке має вирішуватися в рамках кожного суб'єкта господарювання, зокрема й регіону.

Сьогодні існує безліч досліджень, присвячених регіону, і його визначень. Найбільш загальним є бачення регіону як території або як системи (конструкції). З позицій різних наукових дисциплін регіон розглядається як адміністративно-територіальна, соціально-економічна, інноваційна, підприємницька, соціокультурна система.

Регіон – це складна просторова природно-екологічна, виробничо-господарська, соціально-

економічна, соціокультурна, інституційна система, яка є підсистемою державного утворення. Складовими цієї системи є: населення, природні ресурси, бізнес і капітал, матеріалізований у підприємствах, виробничих фондах, виробнича і соціальна інфраструктура, органи регіонального управління.

В умовах посилення взаємозалежності і взаємозв'язку економічних процесів в ієрархії конкурентоспроможності особливе місце посідає конкурентоспроможність регіону. Це пояснюється тим, що регіони є самостійними суб'єктами ринкових стосунків, де безпосередньо реалізуються поставлені цілі і завдання задоволення соціально-економічних потреб населення, у досягненні яких істотно значення має їх конкурентоспроможність.

Зокрема, базовий підхід до оцінки конкурентоспроможності регіону можна сформулювати на основі концепції конкурентоспроможності країни, запропонованої М. Портером. Вона охоплює два аспекти оцінки конкурентоспроможності: факторний і результативний. Факторну оцінку конкурентоспроможності можна побудувати на основі детермінант – регіонального ромба. В основу результуючої оцінки конкурентоспроможності регіону можна покласти визначення М. Портера: конкурентоспроможність регіону – це продуктивність (продуктив-

ність) використання регіональних ресурсів, і насамперед робочої сили та капіталу, порівняно з іншими регіонами, яка інтегрується у величині і динаміці валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення (та/або одного працівника), а також висловлюється іншими показниками [1].

Європейський експерт Д. Сепик зазначає, що конкурентоспроможність на рівні регіону визначити значно важче, ніж на рівні підприємства [2, с. 197-205]. По-перше, тому що конкурентоспроможність на рівні регіону, зазвичай, розглядається в рамках макроконцепції, а не як специфічно регіональне питання. По-друге, тому що відсутній широкий консенсус щодо конкурентоспроможності на макрорівні. По-третє, тому що саме визначення конкурентоспроможності еволюціонує в часі. В ЄС економіка вважається конкурентоспроможною, якщо її населення має досить високий і зростаючий рівень життя та високий рівень зайнятості на стійкій основі.

Приклад багатогранного визначення конкурентоспроможності регіону можна знайти в роботі В.О. Безуглої: «Здатність кожної регіональної системи до управління своїми конкурентними перевагами, раціонального і ефективного розміщення продуктивних сил з метою забезпечення стійкого фінансового і економіч-

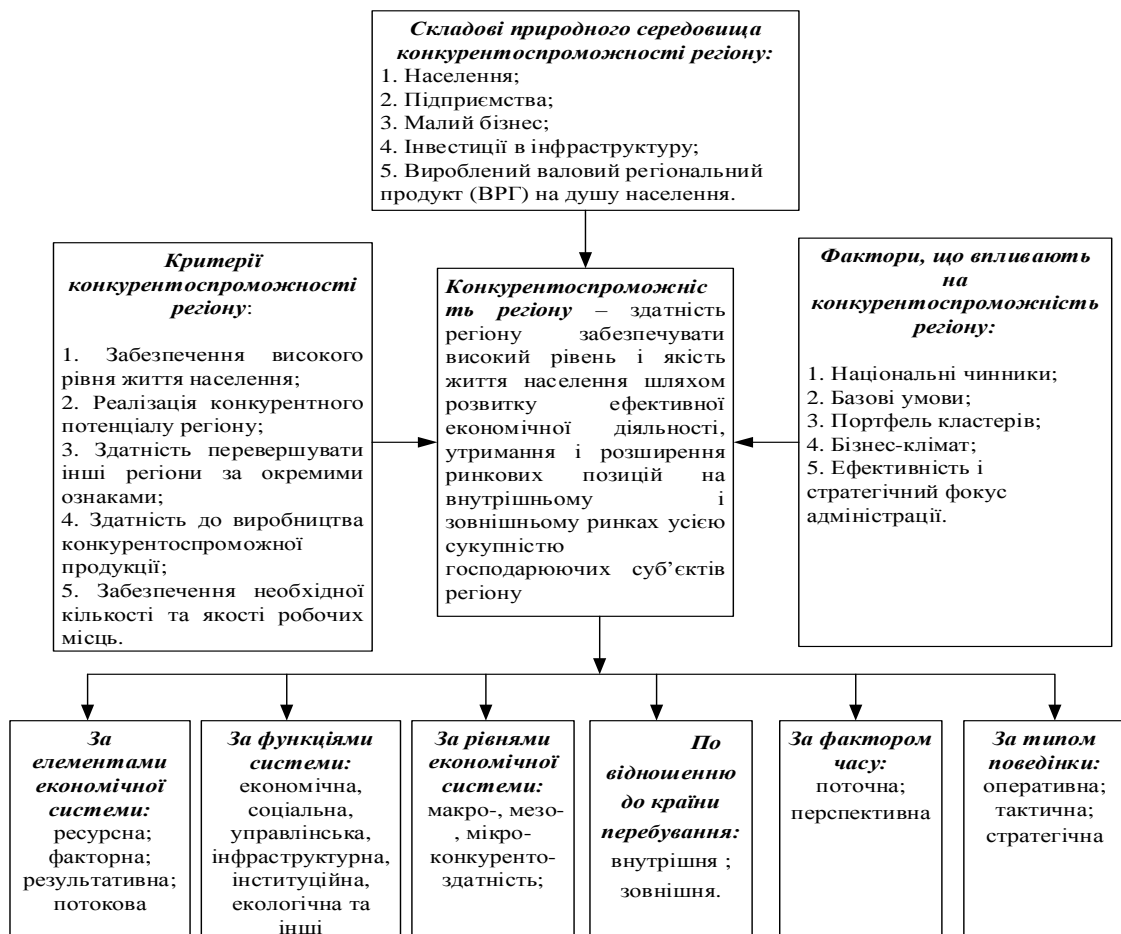

Рис. 1. Модель конкурентоспроможності регіону

ного положення, здобуття максимального доходу, задоволення об'єктивних і суб'єктивних потреб на умовах самостійності і самофінансування у межах існуючого законодавства» [3].

А.В. Лемдяев пропонує під конкурентоспроможністю регіону розуміти стан (тип) усталеності відкритої соціально-економічної системи і її елементів (підсистем) на зовнішньому та внутрішньому ринках, обумовлений наявністю ресурсів (внутрішня і зовнішня конкурентоспроможність) і ефективністю стратегій, що реалізуються, які відображуються локальними й інтегральними індикаторами стану і еволюції розвитку системи [4].

У дослідженнях львівських регіонознавців під конкурентоспроможністю регіону розглядають здатність підприємств, галузей регіону успішно конкурувати на національному ринку з іншими регіонами і на світових ринках з іншими країнами [5, с. 151].

Проаналізувавши думки різних вчених щодо поняття «конкурентоспроможність регіону», можна стверджувати, що його інтерпретація має досить широкі рамки охоплення, трактуючи як «досягнення високого рівня життя населення регіону»; «досягнення більш високого валового регіонального продукту на душу населення»; «реалізація економічного потенціалу регіону» та ін. З урахуванням різних підходів до тлумачення конкурентоспроможності регіону ключовими факторами для цього поняття слід вважати такі:

- конкуренція (здатність конкурувати);
- просторовий вимір (її можна використовувати тільки при чіткому визначенні застосування до суб'єкта або території);
- стійкі ринкові позиції економіки регіону на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- змагання, боротьба за ресурси і ринки збуту;
- мета зростання добробуту (конкурентоспроможність як інструмент зростання добробуту, розуміння якого значно різниться);
- роль урядів і економічної політики (один з найбільш дискусійних факторів);
- роль знань (можливо, найновіша і разом з тим найважливіша складова поняття конкурентоспроможності). Це також одна зі сполучних ланок між концепцією конкурентоспроможності та економічної теорією.

Виходячи з цього, пропонується таке визначення конкурентоспроможності регіону: здатність регіону забезпечувати високий рівень та якість життя населення шляхом розвитку ефективної економічної діяльності, утримання і розширення ринкових позицій на внутрішньому і зовнішньому ринках усією сукупністю суб'єктів господарювання регіону.

Конкурентоспроможність регіону є складним, багатогранним явищем і може бути розглянута в різних аспектах, які часто поєднуються:

- за елементами економічної системи: ресурсна, факторна, результативна, потокова та ін.;

- за функціями системи: економічна, соціальна, управлінська, інфраструктурна, інституційна, екологічна та інші види конкурентоспроможності;
- за рівнями економічної системи: макро-, мезо-, мікроконкурентоспроможність;
- залежно від країни перебування: внутрішня і зовнішня конкурентоспроможність;
- за фактором часу: поточна і перспективна конкурентоспроможність;
- за типом поведінки: оперативна, тактична і стратегічна конкурентоспроможність.

На основі проведеного дослідження автор розробив теоретичну модель конкурентоспроможності регіону (рис. 1). Вона комплексно показує основні складові конкурентоспроможності регіону.

Висновок. Нині економіка України знаходиться в стані кризи, масштаби якої дуже значні. Відбувається різке зниження всіх основних показників розвитку національної економіки: внутрішнього валового продукту, фонду споживання і накопичення, обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва, будівництва, транспортних послуг.

Конкурентні позиції регіону залежать як від зовнішніх інституційних умов (міра розвиненості ринкових стосунків, регулююча роль держави), так і від внутрішніх (діловий клімат, регіональне законодавство та ін.).

Досягнення конкурентоспроможності регіону можливе за таких умов:

- ідея досягнення регіональної конкурентоспроможності повинна стати базовою концепцією розвитку регіону в довгостроковій перспективі;
- важлива консолідація регіонального співтовариства довкола концепції конкурентоспроможності. Підприємці і робітники, політичні лідери і населення, учені і керівники – всі групи і прошарки регіонального співтовариства повинні з'ясувати, що для процвітання бізнесу, підвищення добробуту населення регіону в умовах ринку немає іншого шляху крім зміцнення конкурентних позицій усіх суб'єктів економічної діяльності регіону на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- початковим етапом у забезпеченні конкурентоспроможності регіону має бути дослідження, виявлення і побудова ієрархії значущості наявних конкурентних переваг регіону;
- розробка стратегії конкурентоспроможності регіону повинна базуватися на взаємозв'язку стратегічних цілей розвитку регіону і великих компаній, що функціонують на території регіону;
- регіональні органи управління повинні забезпечити максимальне використання конкурентних переваг регіону, а також нарощування загальних чинників конкурентного потенціалу (науки, освіти, креативності населення).

Отже, конкурентоспроможність регіону є не лише сумою конкурентоздатних фірм, а всього господарського комплексу регіону, що визначається всією сукупністю чинників, зокрема

й загальнонаціонального масштабу, які виявляються на певній території. Конкурентоспроможність регіону є інтегральною незалежною економічною оцінкою досягнутого рівня розвитку соціально-економічної системи, її матеріальних і нематеріальних параметрів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М.: Международные отношения, 1993. – 460 с.
2. Сепик Д. Индикаторы конкурентоспособности регионов: европейский подход / Д. Сепик // Регион: экономика и социология. – 2005. – № 2. – С. 197–205.
3. Василенко В.Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы / В.Н. Василенко, О.Ю. Агафонов, В.Е. Будяков. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 363 с.
4. Близнюк В. Оцінка людського потенціалу економічного зростання України: теорія і практика / В. Близнюк // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 5. – С. 30-34.
5. Фабрициус Ф. Права человека и европейская политика (Политико-правовое положение трудящихся в Европейском Сообществе) / Ф. Фабрициус; пер. с англ. – М., 1995. – С. 56.
6. Василенко В.Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы / В.Н. Василенко, О.Ю. Агафонов, В.Е. Будяков. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 363 с.
7. Шеховцева Л.С. Концепция конкурентоспособности региона / Л.С. Шеховцева // Проблемы современной экономики. – 2007. – № 3 (23). – С. 54-67.